

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

SPAIN CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND
INNOVATION**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi • digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION: a collection scientific works of the International scientific conference – Madrid, Spain, 2026, Issue 1.

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish,

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference «**INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION**». Which took place in Spain, 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

Bolalarda nutq kamchiliklari: turlari, komponentlari va erta aniqlashning ahamiyati**Tursunboyeva Omina Xasanboy Qizi**

Qo'qon universiteti Andijon filiali

Iqtisodiyot va pedagogika fakulteti boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

E-mail ominatursunboyeva24@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada nutq kamchiligi bo'lgan bolalarning muloqot jarayoni, ularning psixologik va ijtimoiy rivojlanishidagi muammolar ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilingan. Nutq kamchiliklarining asosiy komponentlari — fonetik, fonematik, leksik, grammatik, semantik va pragmatik jihatlari yoritib berilgan. Shuningdek, nutq kamchiliklarini erta aniqlashning ahamiyati, logopedik va pedagogik yondashuvlarning samaradorligi asoslab berilgan. Maqolada bolalarda uchraydigan nutq buzilishlarining asosiy turlari va ularning xususiyatlari tavsiflangan. Tadqiqot natijalari nutqda nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlashda samarali metodlardan foydalanish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zi: Nutq, nutq kamchiligi, logopediya, bolalar nutqi, muloqot, fonetik buzilish, fonematik idrok, ijtimoiy moslashuv, erta tashxis.

Аннотация. В статье с научно-педагогической точки зрения анализируются речевые нарушения у детей, их виды, основные компоненты и значение раннего выявления речевых дефектов. Рассматриваются фонетические, фонематические, лексические, грамматические, семантические и прагматические аспекты речевых нарушений. Обосновано влияние речевых дефектов на психологическое и социальное развитие ребёнка. Результаты исследования подтверждают необходимость эффективных логопедических и педагогических подходов в работе с детьми с нарушениями речи.

Ключевые слова: речь, речевые нарушения, логопедия, детская речь, фонетические нарушения, ранняя диагностика.

Abstract. This article provides a scientific and pedagogical analysis of speech disorders in children, their types, main components, and the importance of early identification of speech impairments. Phonetic, phonemic, lexical, grammatical, semantic, and pragmatic aspects of speech disorders are discussed. The impact of speech impairments on a child's psychological and social development is substantiated. The findings emphasize the importance of effective speech therapy and pedagogical approaches when working with children who have speech disorders.

Keywords: speech, speech disorders, speech therapy, children's speech, phonetic disorders, early diagnosis.

Nutq — bu insonning o'z fikrlarini, his-tuyg'ularini va ehtiyojlarini boshqalar bilan ifodalashning asosiy vositasi hisoblanadi.[3] Nutq kamchiligi bo'lgan bolalar, ko'pincha so'zlarini to'g'ri ifodalashda qiyinchiliklarga duch keladilar, bu esa ularning muloqotda qatnashishiga, jamiyat bilan aloqalar o'rnatishiga to'sqinlik qiladi. Nutq kamchiligi bolaning o'zini anglash, o'zini ifodalash va ijtimoiy

moslashuv jarayonlariga bevosita ta'sir qiladi. Nutq kamchiliklari bolaning ruhiy va psixologik rivojlanishiga, shuningdek, uning boshqalar bilan samarali muloqot o'rnatishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bolalar o'zlarini ifodalashda nutqni ishlatgan holda, boshqalar bilan o'zaro munosabatlarni o'rnatadilar. Nutq kamchiligi bo'lgan bolalarda bu jarayonlar sekinlashadi yoki to'xtaydi.[1] Nutq kamchiligi ularning o'zini ifodalashdagi ishonchsizlikni, o'zini qadrlashni pasaytiradi va shu bilan birga, ularning ijtimoiy muloqotda muvaffaqiyatli bo'lishiga xalaqit beradi. Shu bois, nutq kamchiligi bo'lgan bolalar bilan ishlashda o'ziga xos pedagogik yondashuvlar va psixologik yordam zarurdir.[2] Ushbu maqolada nutq kamchiligi bo'lgan bolalarning muloqot xususiyatlari, ularning ijtimoiy rivojlanishidagi qiyinchiliklar, va bu muammolarni bartaraf etish uchun qo'llaniladigan metodlar haqida so'z yuritiladi.

O'qituvchilar va tarbiyachilar bolaning nutqini rivojlantirishda quyidagi metodlarni qo'llashlari mumkin:[4] Nutq mashqlari: Talaffuzni to'g'rilash, so'z boyligini oshirish, grammatika va nutqni aniq ifodalash uchun maxsus mashqlarni o'rganish. Muloqot o'yinlari: Bolalar uchun ijtimoiy muloqotni rivojlantiradigan o'yinlar, ular o'z fikrlarini boshqa bolalar bilan to'g'ri ifodalashni o'rganishadi. Rasmi hikoyalar: Bolalar uchun rasmi hikoyalar orqali tasavvur qilish va o'z fikrlarini so'z bilan ifodalashni rivojlantirish.

Nutq kamchiligining asosiy komponentlari. Nutq kamchiligi murakkab psixolingvistik hodisa bo'lib, u nutq faoliyatining turli darajalaridagi buzilishlar bilan tavsiflanadi.[3] Nutq kamchiliklari tarkibiy jihatdan bir nechta o'zaro bog'liq komponentlardan tashkil topadi. Ushbu komponentlarning har biri nutqning shakllanishi va rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Birinchidan, fonetik komponent nutq tovushlarining noto'g'ri talaffuzi bilan bog'liq bo'lib, bunda tovushlarni buzib aytish, tushirib qoldirish yoki boshqa tovushlar bilan almashtirish holatlari kuzatiladi. Bu holat nutqning tushunarligini pasaytiradi.[1]

Ikkinchidan, fonematik komponent tovushlarni eshitish va farqlash jarayonidagi kamchiliklarni o'z ichiga oladi. Fonematik idrokning yetarli darajada rivojlanmaganligi so'zlarning tovush tarkibini anglashda qiyinchiliklar tug'diradi.[3]

Uchinchidan, leksik komponent lug'at boyligining yetishmasligi, so'zlarni tanlash va o'rinli qo'llashdagi cheklanishlar bilan tavsiflanadi. Bunda faol va passiv lug'at hajmi cheklangan bo'ladi.[2]

To'rtinchidan, grammatik komponent so'z va gap tuzilishidagi grammatik me'yorlarning buzilishi bilan namoyon bo'ladi. So'z turkumlari, kelishiklar, zamon va shaxs-son shakllarini noto'g'ri qo'llash ushbu komponentga xosdir.[1]

Beshinchidan, semantik komponent nutq birliklarining mazmunini anglash va ifodalashdagi qiyinchiliklar bilan bog'liq bo'lib, so'z va gaplarning ma'nosini to'liq tushunmaslik holatlari kuzatiladi.[3]

Nihoyat, pragmatik (kommunikativ) komponent nutqdan ijtimoiy muloqot jarayonida samarali foydalana olmaslikni ifodalaydi. Suhbatni boshlash, davom ettirish va nutqni vaziyatga moslashtirishdagi qiyinchiliklar ushbu komponent doirasida namoyon bo'ladi.[4]

Nutq kamchiliklarini erta aniqlashning ahamiyati.

Nutq kamchiliklarini erta aniqlash bolaning umumiy psixik, ijtimoiy va intellektual rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.[2] Nutq – bolaning atrof-muhit bilan muloqotga kirishishida, bilish jarayonlarini shakllantirishida va shaxs sifatida rivojlanishida asosiy vosita hisoblanadi. Shu bois nutq rivojlanishidagi har qanday og'ishlarni imkon qadar erta aniqlash va tuzatish muhim pedagogik hamda psixologik vazifadir.

Birinchidan, nutq kamchiliklarini erta aniqlash ularning chuqurlashib ketishining oldini oladi.[5] Agar talaffuz, lug'at boyligi, grammatik tuzilma yoki bog'lanishli nutqdagi nuqsonlar maktabgacha yoshdayoq aniqlansa, logopedik mashg'ulotlar orqali ularni samarali bartaraf etish imkoniyati yuqori bo'ladi. Kech aniqlangan nutq kamchiliklari esa murakkab va barqaror shaklga o'tib, tuzatish jarayonini qiyinlashtiradi.

Ikkinchidan, erta aniqlash bolaning aqliy va emotsional-irodaviy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. Nutqdagi kamchiliklar ko'pincha idrok, xotira, tafakkur va diqqat jarayonlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Vaqtida ko'rsatilgan yordam bu ikkilamchi nuqsonlarning paydo bo'lishini oldini olib, bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi.

Uchinchidan, nutq kamchiliklarini erta aniqlash ta'lim jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni kamaytiradi.[5] Nutqi to'liq shakllanmagan bolalarda o'qish va yozish ko'nikmalarini egallashda muammolar kuzatiladi. Erta logopedik va pedagogik yordam esa maktab ta'limiga muvaffaqiyatli moslashishni ta'minlaydi. Bolalarda uchraydigan nutq kamchiliklari kelib chiqishi, tuzilishi va namoyon bo'lish darajasiga ko'ra bir necha turlarga bo'linadi:

Dislaliya – (dis – izdan chiqish, aynish, buzilish, laliya – nutq) tovushlarni noto'g'ri talaffuz etish bilan ifodalanadigan nutq nuqsonidir.[1]

Dizartriya – so'zlarni to'la, ravon talaffuz qila olmaslik, talaffuz nuqsonidir.[4]

Rinolaliya – dimoqdan, dimoq bilan gapirish, tovushlar talaffuzi va ovoz tembirining nutq apparatidagi anatomik – fiziologik kamchiliklari, o'zgarishlar natijasida buzilib aytilishidir.[1]

Alaliya (grekcha a – yo'q, lali – nutq, gapiraman) – umumiy nutq rivojlanishining kattagina kamchiligi, fiziologik eshitish qobiliyati saqlangan holda gapira olmaslik, soqov bo'lish.[3]

Afaziya (grekcha a – yo'q, fazes – ovoz, nutq) – ovoz chiqmasligi, gapira olmaslikdan iborat nutq buzilishi. Bu nuqson markaziy nerv sistemasi nutqini idora etuvchi zonalarining zararlanishi natijasida vujudga keladi.[3]

Duduqlanish (logonevroz). Duduqlanish nutqning ritmi va ravonligining buzilishi bilan ifodalanadi. Ushbu kamchilik ko‘pincha psixologik omillar bilan bog‘liq bo‘lib, nutq paytida takrorlanishlar va to‘xtalishlar bilan namoyon bo‘ladi.[4]

Umumiy nutq rivojlanishining yetishmasligi (UNRY). Bu holatda nutqning barcha komponentlari – fonetik, leksik va grammatik tomonlari yetarli darajada rivojlanmagan bo‘ladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, nutq bolaning shaxs sifatida shakllanishi va jamiyatga moslashuvida muhim omil hisoblanadi.[2] Nutq kamchiligi bolaning psixik rivojlanishiga, muloqot jarayoniga va ta‘lim faoliyatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Shu sababli nutq nuqsonlarini erta aniqlash va ularni bartaraf etishga qaratilgan logopedik, pedagogik hamda psixologik yordam muhim ahamiyat kasb etadi[5]. O‘qituvchi va tarbiyachilarning to‘g‘ri metodlarni qo‘llashi bolalarning nutqini rivojlantirish, o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshirish va ijtimoiy faolligini ta‘minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Rahmonova D. Logopediya asoslari. – Toshkent: Fan, 2018.
2. Mamatova G. Maxsus pedagogika. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020.
3. Luriya A.R. Nutq va tafakkur. – Moskva, 2003.
4. Volkova L.S. Logopedik ish metodikasi. – Sankt-Peterburg, 2015.
5. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta‘limi vazirligi metodik qo‘llanmalari.

